

Analysis of Surah Al-Hujurat based on the components of text coherence

(Received: 2022-01-02 Accepted: 2022-03-17)

Maryam Tavousi¹

Ahmad zareardini²

Abstract

Among the interdisciplinary studies of the Holy Quran, there are studies in which an attempt is made to recognize the linguistic layer of the Holy Quran with modern linguistic knowledge. One of the topics of Functional Linguistics is the theory of textual coherence which examines causes of coherence and coordination in the text. The present article has performed these studies on Surah Al-Hujurat using analytical-descriptive method. The research findings show that the tools that create textual coherence in this Surah are divided into three categories: lexical factor, grammatical factor and linking factor. The most important unifying factor in this surah is the lexical factor, among which, the word "Allah" with 27 times and the word "Messenger" with 5 repetitions has the main role in the surah. The results of this research include the development of linguistic methods in the knowledge of the appropriateness of Quranic verses, as well as responding to Orientalists' doubts about the inconsistency and multiplicity of the text of Quranic suras and also providing a method for finding the thematic axis of Quranic suras.

Keywords: "Surah Al-Hujurat", "coherence", "textual coherence", "lexical coherence"

سال پنجم
شماره دوم
پیاپی: ۹
پاییز و زمستان
۱۴۰۰

1) Master's degree in Qur'anic and Hadith Sciences, Maybod University, Maybod Iran (The Corresponding Author) Email: aaazzzz43432@gmail.com

2) Department of Quranic Sciences and Hadith, Meybod University, Meybod, Iran Email: zareardini@gmail.com

مقاله علمی - پژوهشی، صص ۱۰۳-۱۲۲

DOR: 20.1001.1.26455714.1400.5.2.3.5

کاربست نظریه انسجام متن در سوره مبارکه حجرات

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۶)

مریم طاوسی^۱
دکتر احمد زارع زردینی^۲

سال پنجم
شماره دوم
پیاپی: ۹
پاییز و زمستان
۱۴۰۰

چکیده

از جمله مطالعات میان رشته‌ای قرآن کریم، مطالعاتی است که در آن با دانش زبان‌شناسی نوین به بازشناسی لایه زبانی قرآن کریم پرداخته می‌شود. یکی از مباحث زبان‌شناسی نقش‌گرا، نظریه انسجام متنی است. این نظریه عواملی که اجزاء تشکیل‌دهنده متن را به هم مرتبط می‌سازد و سبب انسجام و هماهنگی آن می‌شود، بررسی می‌کند. مقاله حاضر به کاربرد این مطالعات بر سوره حجرات با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ابزارهای آفریننده انسجام متنی در این سوره به سه دسته تقسیم می‌شوند: عامل واژگانی، عامل دستوری و عامل پیوندی. مهمترین عامل انسجام بخش در این سوره، عامل واژگانی است، در این میان، واژه «الله» با ۲۷ مرتبه و واژه «رسول» با ۵ بار تکرار نقش اصلی را در سوره دارد. از نتایج این پژوهش می‌توان به توسعه روش‌های زبان‌شناسی در دانش تناسب آیات قرآن، همچنین پاسخ‌گویی به شبهات مستشرقان درباره ناسازگاری و چندلایگی متن سوره‌های قرآن و همچنین ارائه یک روش دریافتن محور موضوعی سوره‌های قرآن کریم اشاره کرد.

واژگان کلیدی: سوره‌شناسی، سوره حجرات، زبان‌شناسی نقش‌گرا، انسجام، انسجام متنی، انسجام واژگانی.

(۱) دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه میبد، میبد ایران. (نویسنده مسئول)، ایمیل: aaaazzzz43432@gmail.com
(۲) استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات، دانشگاه میبد. میبد، ایران، ایمیل: zarezdardini@gmail.com

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

۱. مقدمه

یکی از زمینه‌های قرآن‌شناسی که امروزه بسیار مورد توجه قرار گرفته، مطالعاتی است که به شناخت «متن» قرآن کریم می‌پردازد. این مطالعات که از گستره بسیاری نیز برخوردارند، هم در محافل علمی استشرافی و هم در محافل علمی مسلمانان مورد توجه بوده است. در این میان یکی از زمینه‌های پژوهشی بررسی درباره «انسجام» در متن قرآن کریم و سوره‌های آن است. درباره ضرورت انجام پژوهش‌هایی از این دست باید اشاره نمود که این نوع از پژوهش‌ها می‌توانند نتایج ارزنده‌ای را در شناخت بهتر ما نسبت به قرآن کریم و از طرف دیگر زمینه پاسخ‌گویی نسبت به برخی از شبهات چندلایگی متن قرآن ایجاد نمایند. از نقطه‌های آغازین در این پژوهش‌ها بهره‌گیری از مدل‌های مطالعه انسجام در زبان‌شناسی معاصر است. انسجام به مناسبات معنایی اشاره دارد که به کلام وحدت می‌بخشد و آن را به مثابه یک متن، از مجموعه جملات جداگانه و نامربوط جدا می‌سازد. (مهاجر و نبوی، ۱۳۷۶: ۶۳) در بین مکاتب مختلف زبان‌شناسی، مکتب زبان‌شناسی نقش‌گرا بیشترین بررسی را در حوزه متن و انسجام ارائه داده است. یکی از مدل‌های مطالعه انسجام در زبان‌شناسی معاصر مدل مایکل هلیدی و رقیه حسن^۱ است. از نگاه این دو، مفهوم انسجام، مفهومی معنایی است و به روابط معنایی که میان عناصر یک متن وجود دارد، اشاره می‌کند و به واسطه‌ی عمل آن‌ها، درک برخی از عناصر متن امکان‌پذیر می‌گردد؛ یک عنصر، عنصری دیگر را پیش‌انگاری می‌کند؛ به این معنا که عنصر دوم را نمی‌توان بدون عنصر اول درک کرد و در نتیجه، این روابط میان عناصر متن، به کلام وحدت و یکپارچگی می‌بخشند. (قوامی و آذرخوا، ۱۳۹۲)

مقاله پیش رو با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به کاربست مدل مطالعه انسجام در سوره حجرات می‌پردازد و در پی جواب به سوال‌های ذیل است: ۱. ابزارها و عوامل انسجام متنی در سوره حجرات کدام است؟ ۲. کدام یک از عوامل انسجام متنی در سوره حجرات نقش پررنگ‌تری دارد؟

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد اگرچه درباره انسجام در سوره‌های قرآن، پژوهش‌هایی انجام شده است که به برخی از آن‌ها در ادامه اشاره خواهد شد، اما درباره بررسی انسجام در سوره حجرات پژوهش مستقلی در دست نیست.

- بررسی عوامل انسجام متنی در قرآن: سوره یوسف، مجید فصیحی هرنیدی کارشناسی ارشد. (۱۳۸۰)

- مطالعه مفهوم انسجام زبانی در قرآن کریم، پایان نامه ارشد از شکوه آذر نژاد (۱۳۸۵) در

(۱) Michael Halliday زاده ۱۳ آوریل ۱۹۲۵ (زبان‌شناس بریتانیایی و توسعه‌دهنده دستور زبان نقش‌گرای نظام‌مند است.) و Ruqaiya Hasan (در سال ۱۹۳۱ در هند متولد شد و در زمینه‌های هنر کلامی، فرهنگ، متن و بافت، وازگان دستوری و تنوع معنایی فعالیت کرده است.)، برگرفته از سایت ویکی‌پدیا، تاریخ ۱۳۹۵/۹/۲۶.

این پایان نامه عوامل انسجام متنی در ۲۱ سوره از جزء سی ام قرآن را بررسی کرده است.
 - بررسی روابط انسجامی و پیوستگی در قرآن کریم: بررسی موردی سوره‌های محمد(ص)،
 حدید و احقاف، پایان‌نامه ارشد از فاطمه موموندی (۱۳۹۲)
 - انسجام متنی و رابطه‌ی بینامتنی در قرآن و نامه امام علی (ع) به مالک اشتر، پایان‌نامه
 ارشد از محمود درخشنده (۱۳۹۳)
 - مقایسه تطبیقی عوامل انسجام متنی در سوره مکی و مدنی (نمونه مورد بررسی: سوره‌های
 نور، اسراء، احزاب، قصص) پایان‌نامه ارشد از زهرا قاسم پور گنجه لو (۱۳۹۶)
 - بررسی عوامل انسجام متنی در سوره مبارکه انعام، پایان‌نامه ارشد از معصومه قربانپور (۱۳۹۷)
 مقاله پس از معرفی سوره حجرات، به کاربرست مدل مطالعه انسجام مایکل هیلیدی و رقیه
 حسن بر سوره پرداخته است.

۲.۱. معرفی سوره حجرات

حُجْرَات، نام چهل و نهمین سوره از سوره‌های قرآن کریم است و دارای ۲ واحد موضوعی (رکوع) است؛ رکوع اول آیات ۱ تا ۱۰ و رکوع دوم شامل آیات ۱۱ تا ۱۸. (برای تفصیل مطلب نک: لسانی فشارکی و مرادی زنجانی، ۱۳۹۳: ۸۸-۱۰۱). نام سوره از آیه چهارم این سوره گرفته شده است. در ترتیب مصحف جاودانه، در جزء ۲۶ قرآن کریم و میان دو سوره «فتح» و «ق» جای گرفته، و در ترتیب نزول به روایت مشهور یکصد و ششمین سوره است و پس از «مجادله» و پیش از «تحریم» نازل شده است. (زرکشی، ۱۳۹۱: ۱۹۴/۱؛ فیروزآبادی، ۱۳۸۳: ۹۹/۱) این سوره از سوره‌های مخاطبات قرآن کریم است. ده سوره قرآن مخاطبات محسوب می‌شوند؛ پنج مورد خطاب به رسول اکرم (ص) است: (احزاب، طلاق، تحریم، مزمل، مدثر) و پنج مورد نیز خطاب به امت‌ها و انسان‌هاست: (نساء، مائده، حج، حجرات، ممتحنه). این سوره از سوره‌های مدنی قرآن کریم است. درباره محتوای این سوره باید گفت که آیه اُخوت، آیه نبأ و آیه غیبت از آیات مشهور این سوره است. به بیان المیزان، این سوره مشتمل بر مسائلی از احکام دین است؛ احکامی که با آن سعادت زندگی فردی انسان تکمیل می‌شود و نظام صالح و طیب در مجتمع او مستقر می‌گردد. بعضی از آن مسائل ادب جمیلی است که باید بین بنده و خدای سبحان رعایت شود، و پاره‌ای آدابی است که بندگان خدا باید در مورد رسول خدا (ص) رعایت کنند که در پنج آیه اول سوره آمده است. بعضی دیگر آن، احکام مربوط به مسائلی است که مردم در برخورد با یکدیگر در مجتمع زندگی خود باید آن را رعایت کنند. قسمتی دیگر مربوط به برتری‌هایی است که بعضی افراد بر بعض دیگر دارند، و تفاضل و برتری افراد از اهم اموری است که جامعه مدنی انسان با آن منتظم می‌شود و انسان را به سوی زندگی توأم با سعادت و عیش پاک و گوارا هدایت می‌کند و با آن بین دین حق و باطل فرق می‌گذارد

و می‌فهمد کدام دین حق است، و کدام از سنن اجتماعی قومی است. و در آخر، سوره را با اشاره به حقیقت ایمان و اسلام ختم نموده، بر بشریت منت می‌گذارد که نور ایمان را به او افافه فرموده است. (طباطبایی، ۱۳۸۱: ۴۵۵/۱۸)

۲. گونه‌ها و عوامل انسجام واژگانی در سوره حجرات

انسجام واژگانی را حضور واژه‌های مشابه و مرتبط به وجود می‌آورد. موضوع هر گفته و نوشته این امر را تأمین می‌کند، برای مثال متکلمی که از آب و هوا حرف می‌زند، به ناچار از کلماتی مانند هوا، هوای گرم، هوای سرد، رطوبت، ابری، آفتابی و ... استفاده خواهد کرد. صرف حضور این واژه‌ها در متن، انسجامی را به وجود می‌آورد که مخاطب را در فضای اطلاعاتی خاصی قرار می‌دهد. (صلح جو، ۱۳۷۷: ۲۴)

انسجام واژگانی متن در دو سطح بررسی می‌شود؛ در سطح جمله: یعنی واژگانی را که در یک جمله با هم ارتباط معنایی دارند بررسی می‌کند. در سطح متن: در این بخش واژگانی که در بین جهات مختلف در سرتا سر متن با هم رابطه مفهومی دارند، تحلیل می‌شوند. بررسی روابط واژگان در این دو سطح انسجام متن را نشان می‌دهد. (علاوی، ۲۰۱۱: ۱)

انسجام واژگانی به تکرار و با هم آیی تقسیم می‌شود. تکرار یعنی به کارگیری متعدد برخی از عناصر جمله و متن که باعث به وجود آمدن شبکه‌ای از روابط بین عناصر متن می‌شود که در نتیجه انسجام متن را در پی دارد. همچنین تکرار کلمات مهم و کلیدی در متن می‌تواند مضمون اصلی متن را بارزتر و فهم آن را آسان‌تر و سریع‌تر کند. (محمد، ۲۰۰۹: ۱۰۵)

تکرار خود به تکرار لفظی و معنایی تقسیم می‌شود: تکرار لفظی یعنی تکرار یک واژه در متن که به دو دسته تقسیم می‌شود: تکرار تام و تکرار جزئی. تکرار تام به معنای تکرار واژه در متن بدون هیچ‌گونه تغییری. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۰) و تکرار جزئی: گاهی ریشه بعضی از واژگان یکی است و واژه با اندکی تغییر در صیغه تکرار می‌شود، تکرار به این صورت تکرار جزئی نامیده می‌شود. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۲) در سوره حجرات نیز واژگانی که از یک ریشه مشتق شده‌اند و در عین حال در صیغه‌های مختلفی به کار رفته‌اند وجود دارد، و تکرار معنایی؛ عبارت است از تکرار معنی با واژگان متفاوت و نه یکسان. این نوع از تکرار انواع مختلفی دارد که شامل: شمول معنایی، ترادف و تضمین است. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۰)

۲.۱. تکرار به مثابه عامل انسجام ساز

۲.۱.۱. تکرار لفظی؛ عامل انسجام واژگانی

۲.۱.۱.۱. تکرار لفظی تام

به معنی به کارگیری متعدد برخی از عناصر جمله و متن است. تکرار سبب به وجود آمدن شبکه‌ای از روابط بین عناصر متن می‌شود که انسجام متن را به دنبال خواهد داشت. با

توجه به اشتقاقی بودن زبان عربی و وجود باب‌های مزید و قالب‌هایی متعدد همچون اسم فاعل اسم مفعول اسم مکان و زمان و اسم آلت این‌گونه عامل انسجामी در متن‌های عربی بسامدی بالا دارد.

یکی از عوامل واژگانی که نقش مهمی در سوره حجرات دارد، تکرار است. در بررسی این عامل حروف ربط و ضمایر خودداری شده و فقط واژگانی که نقش محتوایی خاصی در سوره دارند بررسی شده‌اند.

جدول ۱: کلمات تکراری و بسامد هر یک از آن‌ها در آیات سوره حجرات

واژه	تعداد تکرار	واژه	تعداد تکرار	واژه	تعداد تکرار
الله	۲۷	اتقوا	۲	ایمان	۳
آمنوا	۶	مؤمنون	۳	فسوق	۲
رسول	۵	علیم	۳	ظن	۲
مؤمنون	۲	اصلحوا	۲	رحیم	۳
یعلم	۲	سماوات	۲	ارض	۲

با دقت در جدول بالا، متوجه می‌شویم واژگان تکراری در سوره حجرات به دو صورت اسمی و فعلی آمده است؛ تکرار در این سوره نقش پررنگی در انسجام دارد. برخی از این لغات تنها در یک آیه تکرار شده است و برخی در آیات متعدد به کار رفته است و همین باعث شده است ارتباط خاصی بین آیات به وجود آید. واژه «الله» با ۲۷ مرتبه و واژه «ایمان» با ۶ و «رسول» با ۵ بار تکرار نقش اصلی را در سوره دارد. در این سوره بیشتر کلمات محوری تکرار شده‌اند که با محتوای کلی سوره: منع از تندروی و پیشی گرفتن از خدا و پیامبر، شئون و عظمت رهبری، علم خدا و احاطه علمی ارتباط دارد. تکرار کلمات اتقوا، علیم، رسول و... موضوع اصلی سوره را تایید می‌کند و سرتاسر سوره آیات را به همدیگر پیوند می‌دهد و منسجم می‌کند. تکرار کلمات باعث می‌شود درک معنی برای مخاطب آسان شود زیرا وقتی کلمات در آیات تکرار شود مخاطب چندین مرتبه با این کلمات روبرو می‌شود و بنابراین هر زمان واژه تکراری را می‌خواند آیات قبل که این واژه‌ها را دارا بودند برایش تداعی می‌شود.

۲.۱.۱. تکرار لفظی جزئی

گاهی ریشه بعضی از واژگان یکی است و واژه با اندکی تغییر در صیغه تکرار می‌شود،

تکرار به این صورت تکرار جزیی نامیده می‌شود. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۲) در سوره حجرات نیز واژه‌هایی هستند که از یک ریشه مشتق شده‌اند و به صورت‌های مختلفی به کار رفته‌اند. در ادامه این نوع تکرار در سوره بررسی شده است:

جدول ۲: تکرار جزیی در سوره حجرات

واژه	تعداد صورت‌ها	صورت‌های تکرار
صوت	۳	صوت، اصواتکم، اصواتهم
عمل	۳	اعمالکم، اعمالکم، تعملون
قسط	۲	اقسطوا، مقسطین
قلب	۲	قلوبهم، قلوبکم
تقوی	۲	للتقوی، اتقاکم
کره	۲	کره، کرهتموه
اسلام	۳	اسلما، اسلامکم، اسلما
نفس	۲	انفسکم، انفسهم
آمن	۲	أما، تومنوا
صدق	۲	صادقین، صادقون
قتل	۲	اقتلوا، فقاتلوا
اخ	۳	اخوه، اخویکم، اخیه
رحم	۴	رحیم، رحیم، رحمون
تقوی	۲	للتقوی، اتقاکم
فسق	۳	فاسق، فسوق، فسوق
علم	۴	اعلموا، اتعلمون، یعلم، علیم
اطاع	۲	تطیعوا، یطیعکم
مَنْ	۳	یمنون، تمنوا، یمن
غَفَرَ	۳	مغفره، غفور، غفور
بغی	۲	بغت، تبغی
حب	۲	حِب، یحب
تاب	۲	یتب، تواب

واژه‌های تکراری در این بخش نیز مانند تکرار تام به دو صورت اسمی و فعلی به کار

رفته است. این نوع تکرار مخاطب را در فهم متن کمک می‌کند و باعث می‌شود تا با متن راحت‌تر انس بگیرد؛ زیرا در آیات قبل به صورت‌های گوناگونی با واژه‌ها آشنا شده است و برایش تکرار می‌شود این نوع تکرار نسبت به تکرار تام ذهن خواننده را فعال‌تر می‌کند چون که در تکرار تام کلمه عیناً تکرار می‌شود، اما در تکرار جزئی کلمه به صورت‌های گوناگون می‌آید و در این صورت واژه تکرار قبلی سریعاً به ذهن خواننده خطور نمی‌کند، بلکه باید تفکر و تامل کند؛ زیرا ساختمان واژه‌ها تغییر یافته است. بنابراین ذهن باید فعال‌تر باشد تا تغییرات به وجود آمده را کشف کند و واژه قبل را به خاطر آورد لذا این امر باعث انسجام و پیوستگی بین آیات می‌شود.

۲.۱.۲. تکرار معنایی، عامل انسجام واژگانی

تکرار معنایی؛ عبارت است از تکرار معنی با واژگان متفاوت و نه یکسان. این نوع از تکرار انواع مختلفی دارد که شامل: شمول معنایی، مترادف و تضمین است. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۰) شمول معنایی: یعنی مفهوم یک واژه مفاهیم چند واژه دیگر را شامل شود. (پالمر، ۱۳۷۴: ۱۳۲) یا به عبارت دیگر اسمی که مبنای مشترکی را در بین چندین اسم حمل کند، مثلاً کلمه انسان شامل مرد، زن، دختر، بچه و شخص می‌شود. (عبدالمجید، ۱۹۹۸: ۸۳) شمول معنایی در سوره حجرات: ﴿لَا تَقْدُمُوا﴾ (حجرات: ۱) که شامل ﴿لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ﴾ (حجرات: ۲) و ﴿وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ﴾ (حجرات: ۳) کفر و فسوق و عصیان، صلح، عدل و قسط، ظن، تمسخر، تجسس و غیبت، ناس، ذکر و انثی شعوب و قبائل، سماوات و ارض.

۲.۲. باهم‌آیی

یکی از مهم‌ترین ابزار انسجام متن در سطح واژگانی، پدیده باهم‌آیی است. این اصطلاح را اولین بار زبان‌شناس انگلیسی، فرث (J. R. Firth) در سال ۱۹۵۷م به کار برد. او زبان‌شناسان را متوجه اهمیت بررسی‌های واژگانی کرد چرا که بعضی از واژه‌ها به خاطر همنشینی با واژه‌های مختلف تغییر معنا می‌دهد. (برکاوی، ۱۹۹۱: ۷۱) باهم‌آیی یعنی همنشینی واژگانی که ارتباط قوی بین آن‌ها، آن‌ها را به ترکیب شدن باهم سوق می‌دهد، مانند ارتباطی که بین واژه نوشیدن با آب وجود دارد. گاهی ارتباط بین دو واژه به اندازه‌ای قوی است که به محض شنیدن یک واژه، واژه دیگر در ذهن تداعی می‌شود و انتظار می‌رود همراه آن به کار رود، این ارتباط قوی، نقش بسزایی در انسجام و پیوستگی متن دارد. روابط مفهومی کلمات باهم آیند، که از عوامل انسجام متن است به چند دسته تقسیم می‌شود:

تضاد: گاهی ارتباط قوی بین دو کلمه متضاد سبب با هم به کار گرفتن آن‌ها می‌شود؛ چرا که بعضی مواقع ارتباط بین آن دو به گونه‌ای است که با شنیدن یکی از آن‌ها دیگری به ذهن خطور می‌کند، همانند ارتباطی که بین دو کلمه بالا و پایین، تاریک و روشن وجود دارد.

جدول ۳: تضاد در سوره حجرات

فاصلحوا	اقتلوا
کرهتموه	حب
خیر	اثم
کره	زینہ
مقسطین	ظالمون
عصیان	تقوا
تخرج	تفیء
یطیع	تبغی
تحبطوا	تجهروا
فسق	تقوا
کفر	ایمان
یغضون	ترفعوا
انثی	ذکر

همان‌طور که در جدول بالا ملاحظه می‌کنید تضاد در سوره حجرات هم به صورت فعل و هم به صورت اسم آمده است.

تضاد بین افعال: که در این نوع، دو واژه متضاد فعل هستند: در سوره حجرات آیه‌های زیر بیانگر این نوع تضاد هستند:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﴿۹﴾ تضاد میان دو کلمه ترفعوا و يغضون که به معنای بالا بردن و پایین آوردن است.

تضاد بین اسماء: هرگاه دو کلمه متضاد اسم باشند، این نوع تضاد هم در سوره حجرات وجود دارد:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ ﴿۱﴾ تضاد بین ذکر و انثی به معنای مرد و زن است. ﴿وَأَعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبٌ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَتْ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿۲﴾ تضاد بین کفر و ایمان که هر دو اسم هستند.

مراعات النظیر: یعنی آوردن کلماتی در سخن که از نظر معنا با هم تناسب دارند، نه از نظر تضاد. (خطیب قزوینی، ۲۰۰۳: ۲۶۰) مراعات النظیر آوردن واژه‌هایی از یک دسته است که با هم هماهنگی دارند. این هماهنگی می‌تواند از نظر جنس، نوع، مکان، زمان و یا همراهی

باشد. مراعات النظیر سبب تداعی معانی می‌شود و نقش مهمی در انسجام متن دارد؛ چرا که در آن مجموعه‌ای از کلمات استفاده می‌شود که با یکدیگر هماهنگی و ارتباط معنایی خاصی دارند. در سوره حجرات نیز در آیاتی چند بین برخی از واژگان این رابطه وجود دارد که باعث شده بین واژگان آیه ارتباط معنایی قوی‌ای به وجود آید و نقش مهمی در انسجام متنی در سوره ایفا کند، در ادامه آیاتی که این ویژگی را دارند آمده است:

صوت - قول - اصوات - ینادونک
کفر - فسوق - عصیان
فضل - نعمه
عدل - اقسطوا - مقسطین
اخوه - اخویکم - اخیه - نساء
یسخر - تلمزوا - تنابزوا
ظن - تجسسوا - یقتب
شعوب - قبائل - طائفه
سماوات - ارض

باهم‌آیی دستوری: بدین معناست که دو یا چند واژه که ارتباط خاصی از نظر معنایی یا از نظر ساختاری با هم دارند، در ترکیب‌های مختلف دستوری در کنارهم قرار گیرند. این باهم‌آیی به چهار صورت به کار رفته است: فعل و فاعل، فاعل و مفعول‌به، موصوف و صفت، فعل و حرف جر. در ادامه این چهار نوع در سوره حجرات بررسی شده است:

فعل و فاعل: بین فعل و فاعل رابطه‌ی خاصی برقرار است و همنشینی آن دو برای خواننده آشناست.

یا ایها الذین آمنوا لا تقدموا - لاترفعوا - فتبینوا - واعلموا - اصلحوا - قاتلوا - اقسطوا - لا یسخر - لا تلمزوا - لاتنابزوا اجتنبوا - لاتجسسوا - لا یقتب	یا ایها الناس
لتعارفوا	الله
یعلم	

فعل و مفعول‌به: بین فعل و مفعول فیه رابطه معنایی نزدیکی وجود دارد.
واتقوا الله - واقسطوا ان الله یحب المقسطین - ان اکرمکم عندالله اتقاکم - اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم
موصوف و صفت: گاهی برخی از واژگان تنها با واژه خاصی وصف می‌شوند و همچنین گاهی برخی از صفات تنها با واگان خاصی به کار می‌روند و تنها به آن‌ها اختصاص دارند

همچنین صفاتی یافت می‌شود که با واژگان متعدد به کار می‌رود، اما همراهی آنان با یک واژه بسامد بیشتری نسبت به واژگان دیگر، برخوردار است:

ان الله سمیع علیم - اجر عظیم - والله غفور رحیم - والله علیم حکیم - ان الله تواب رحیم - ان الله علیم خبیر - ان الله غفور رحیم - والله بکل شی علیم - والله بصیر بما تعملون

فعل و حرف جر: در زبان عربی بعضی از افعال با حروف معین به کار می‌روند و بیان فعل مستلزم بیان حرف مخصوص به آن است؛ همانند فعل حصل که با حرف علی به کار می‌رود و نیز همانند تکون با حرف من و فعل مال با حرف الی و ... (عکاشه، ۱۳۹۰: ۲۰۳) در سوره حجرات نیز افعالی وجود دارد که با حرف خاصی به کار رفته‌اند:

تجهروا له - کره الیکم - لتعارفوا

۳. گونه‌ها و عوامل انسجام دستوری در سوره حجرات

انسجام دستوری خود شامل سه عامل جایگزینی، ارجاع و حذف است.

۳.۱. جایگزینی

جایگزینی به این معناست که یک واژه با یک عبارت را جایگزین واژه و عبارتی دیگر کنیم. در سوره حجرات واژگانی وجود دارد که جایگزین واژگانی دیگر شده‌اند و در انسجام متنی موثر هستند؛ زیرا مدلول دو واژه یکی است و تنها لفظ دال بر آن تغییر یافته است؛ بنابراین عامل جایگزینی را می‌توان از انواع تکرار معنایی به شمار آورد. در ادامه عامل جایگزینی در سوره حجرات بیان شده است.

۳.۲. ارجاع:

هلیدی و رقیه حسن در اختلاف بین جایگزینی و ارجاع گفته‌اند: جایگزینی رابطه‌ای است که بین عناصر زبانی یعنی بین واژگان و عبارات وجود دارد، اما ارجاع رابطه‌ای است بین معانی، پس جایگزینی رابطه‌ای است در سطح واژگانی نحوی؛ اما ارجاع رابطه‌ای است در سطح معنایی. (محمد، ۲۰۰۹: ۱۱۳)

گاهی تعبیر و تفسیر برخی واژگان در متن نیازمند تعبیر و تفسیر واژگانی دیگر در همان متن است و برای فهم آن باید به سراغ مراجع آن‌ها برویم. (احمدی و استواری، ۱۳۹۰: ۱۲) واژگانی که در درون متن به آن‌ها ارجاع داده می‌شود به خودی خود معنای کاملی ندارند و برای مشخص کردن معنای دقیق آن‌ها باید به واژگانی که به آن‌ها ارجاع داده شده‌اند رجوع کرد.

ارجاع در متن با ضمیر، اسم اشاره، اسم موصول صورت می‌گیرد و به دو صورت پیش مرجع و پس مرجع است. در ارجاع پیش مرجع، واژه مرجع دار (ضمیر، اسم اشاره و اسم

موصول) قبل از مرجع خود قرار می‌گیرد و در پس مرجع، واژه مرجع دار پس از مرجع خود واقع می‌شود. ارجاع از شایع‌ترین ابزار انسجام متن در زبان عربی به شمار می‌رود و با برقراری رابطه بین کلمات و جملات مختلف نقش بسزایی را در انسجام متنی ایفا می‌کند. (الزناد، ۱۹۹۳: ۱۱۹)

جدول ۴: نمونه‌هایی از ارجاع در سوره حجرات

واژه مرجع ، شماره آیه	ضمیر ارجاع داده شده	نوع ضمیر	تعداد ارجاع، شماره آیه
الذین آمنوا ، آیه ۱	واو - لاتقدموا	بارز (مخاطب)	آیه ۱
	واو - واتقوا	بارز (مخاطب)	آیه ۱
الله آیه ۱	ه	بارز	آیه ۱
الذین آمنوا آیه ۲	واو - لاترفعوا	بارز مخاطب	آیه ۲
	کم - اصواتکم	بارز مخاطب	آیه ۲
	واو - لاتجهروا	بارز مخاطب	آیه ۲
	کم - بعضکم	بارز مخاطب	آیه ۲
	کم - اعمالکم	بارز مخاطب	آیه ۲
	انتم	ظاهری	آیه ۲
	انتم - تشعرون	مستتر	آیه ۲
نبی آیه ۲	ه - له	بارز	آیه ۲
الذین...آیه ۳	هم - یغضون	مستتر	آیه ۳
	هم - اصواتهم	بارز غائب	آیه ۳
	الذین (اسم موصول)	اسم موصول	آیه ۳
	اولئک (اسم موصول)	اسم موصول	آیه ۳
	هم - قلوبهم	بارز غائب	آیه ۳
	هم - لهم	بارز غائب	آیه ۳
الذین آیه ۴	هم - ینادون	مستتر	آیه ۴
	هم - اکثرهم	بارز	آیه ۴
	هم - یعقلون	مستتر	آیه ۴
	هم - انهم	بارز	آیه ۵
	واو - صبروا	بارز	آیه ۵
	هم - الیهیم	بارز	آیه ۵
	هم - لهم	بارز	آیه ۵

آیه ۹	بارز	واو - اقتتلوا	طا نفتان من المومنین
آیه ۹	بارز	هما - بينهما ۲ بار	آیه ۹
آیه ۹	بارز	هما - احدهما	
آیه ۹	مستتر	هو - بَعَثَ	
آیه ۹	مستتر	هو - تبغى	
آیه ۹	مستتر	هو - تفىء	
آیه ۹	مستتر	هو - فاءت	
آیه ۱۱		لايسخر ضمير مستتر	يا ايها الذين آمنوا
آیه ۱۱		تلمزوا	آیه ۱۱
آیه ۱۱		كم - انفسكم	
آیه ۱۱		تنابزوا	
آیه ۱۱		يكونوا	قوم آیه ۱۱
آیه ۱۱		هم - منهم	
آیه ۱۱		يكن	نساء آیه ۱۱
آیه ۱۱		منهن	
آیه ۱۱		لم يتب	من آیه ۱۱
آیه ۱۱		هم	اولئك آیه ۱۱
آیه ۱۲		اجتنبوا	يا ايها الذين آمنوا
آیه ۱۲		لا تجسسوا	آیه ۱۲
آیه ۱۲		لا يغتب	
آیه ۱۲		كم - بعضكم	
آیه ۱۲	مستتر	انت - يحب	
آیه ۱۲		كم - احدكم	
آیه ۱۲	مستتر	انتم - كرهتموه	
آیه ۱۲		واو - اتقوا	
آیه ۱۲		ياكل	احدكم آیه ۱۲
آیه ۱۲		اخيه	
آیه ۱۲		ه - كرهتموه	ياكل آیه ۱۲
آیه ۱۳		كم - خلقناكم	يا ايها الناس آیه ۱۳
آیه ۱۳		كم - جعلناكم	
آیه ۱۳	بارز	واو - تعارفوا	
آیه ۱۳	بارز	كم - اكرمكم	
آیه ۱۳	بارز	كم - اتقاكم	

ایه ۱۴	مستتر	هی - قالت	اعراب آیه ۱۴
ایه ۱۴	بارز	نا - أمنا	
ایه ۱۴		تومنوا	
ایه ۱۴		قولوا	
ایه ۱۴		اسلما	
ایه ۱۴		کم - قلوبکم	
ایه ۱۴		تطیعوا	
ایه ۱۴		یلتکم	
ایه ۱۴		کم - اعمالکم	
ایه ۱۶		اتعلمون آیه ۱۶	
ایه ۱۶		دینکم	
ایه ۱۷		یمنون	
ایه ۱۷		اسلموا	
ایه ۱۷		تمنوا	
ایه ۱۷		کم - اسلامکم	
ایه ۱۷		کم - علیکم	
ایه ۱۷		کم - هداکم	
ایه ۱۷		تم - کنتم	
ایه ۱۴		ه - رسوله	الله آیه ۱۴
ایه ۱۵		أمنوا	مومنون آیه ۱۵
ایه ۱۵		یرتابوا	
ایه ۱۵		جاهدوا	
ایه ۱۵		اموالهم	
ایه ۱۵		انفسهم	
ایه ۱۵		هم	
ایه ۱۵		ه - رسوله	الله آیه ۱۵
ایه ۱۷		ی - علی	قل آیه ۱۷

۳.۳. حذف

عامل انسجामी حذف به معنی حذف یک واژه یا چند واژه از یک جمله در قیاس با جملات پیشین آن است. گاهی برخی واژگان، عبارات و جملات در متن برای ایجاز و پرهیز از تکرار حذف می‌شوند. وجود قرینه در حذف امری ضروری است تا از پیچیدگی و سردرگمی در متن جلوگیری کند.

حذف به دو دلیل سبب انسجام متنی می‌شود: الف) تکرار، عنصر محذوف غالباً مشتق از

ماده عنصر مذکور و با معنا و یا متعلقات آن است؛ لذا اگر عنصر محذوف در جمله آورده شود با نام تکرار شناخته می‌شود. (ب) ارجاع، حذف عنصری از متن بیشتر با توجه به وجود قرینه در متن رخ می‌دهد، لذا شناخت عنصر محذوف نیازمند رجوع به قرینه است، پس قرینه مرجعی برای محذوف قرار می‌گیرد که ممکن است قبل و یا بعد از محذوف باشد. (فقہی، ۲۰۰۰: ۲۲۹)

جدول ۵: حذف در سوره حجرات

عبارت به کار رفته در سوره	عبارت حذف شده	عبارت همراه محذوف
لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ	لَا تُقَدِّمُوا (۱ بار)	لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَ لَا تَقْدُمُوا رَسُولَهُ

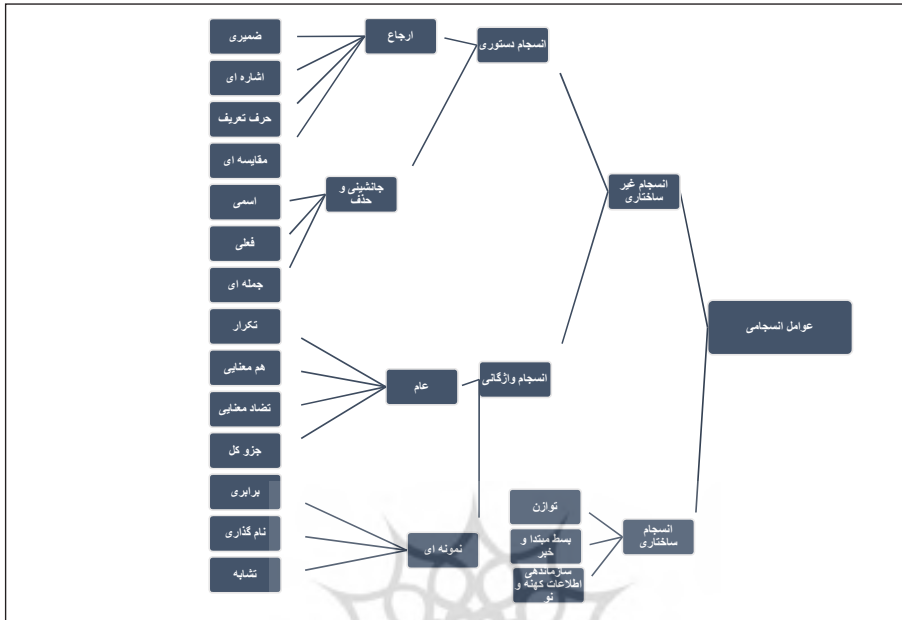
۴. گونه‌ها و عوامل انسجام پیوندی در سوره حجرات

منظور از انسجام پیوندی، وجود ارتباط معنایی و منطقی بین جملات یک متن است. انسجام پیوندی به چهار نوع ارتباط اضافی، سببی، تقابلی و زمانی تقسیم شده است. (لطفی پور ساعدی، ۱۳۸۵: ۱۱۴) ارتباط اضافی وقتی رخ می‌دهد که جمله‌ای مطلبی را به محتوای جمله قبل اضافه کند. این جمله‌های اضافی می‌تواند جنبه توضیحی، تمثیلی و مقایسه‌ای داشته باشد. ارتباط سببی وقتی رخ می‌دهد که رویداد فعل یک جمله با رویداد دیگر جمله‌ها ارتباط سببی و علی داشته باشد، این ارتباط شامل روابط علت، نتیجه، هدف و شرط است. ارتباط تقابلی وقتی رخ می‌دهد که محتوای یک جمله برخلاف انتظاراتی باشد که جمله ما قبل آن نسبت به موقعیت متکلم و مخاطب به وجود آورد. ارتباط زمانی هنگامی رخ می‌دهد که نوعی توالی زمانی میان رویدادهای آن دو جمله برقرار باشد. (یارمحمدی، ۱۳۸۳: ۵۹۹)

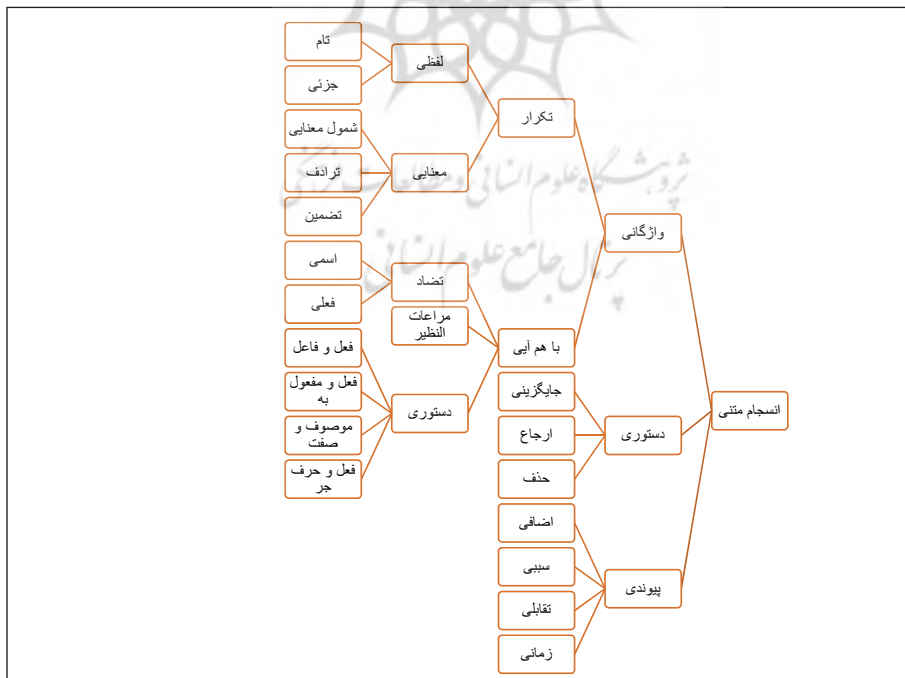
پرداختن به این مولفه انسجامی در سوره حجرات مجال وسیعی می‌طلبد اما بررسی شاخص‌های زبانی ما را به این نتایج می‌رساند ارتباط اضافی: این نوع از ارتباط با دو حرف واو و فاء عطف، صورت گرفته است. حرف واو ۴۰ مرتبه و حرف فاء ۸ مرتبه در سوره تکرار شده است. کثرت استعمال این حروف عطف در سوره، انسجام متنی خاصی را ایجاد کرده است؛ زیرا این حروف عطف جمعاً ۴۸ مرتبه در سوره به کار رفته‌اند و هر حرف عطفی دو واژه یا دو عبارت و یا دو جمله را به هم متصل ساخته است که در کل سبب مرتبط ساختن ۹۶ واژه یا عبارت و یا جمله شده‌اند. فاء عطف: فَتَبَيَّنُوا - فَتَضَيَّحُوا - فَأَصْلِحُوا - فَإِنْ - فَقَاتِلُوا - فَإِنْ - فَأَصْلِحُوا - فَكَرِهْتُمُوهُ

ارتباط زمانی: اگر تم در آیه ۱۵ را جزو ارتباط زمانی بدانیم ۱ مرتبه در سوره حجرات به کار رفته است: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾

نمودار شماره ۱

نمودار شماره ۲

نتیجه گیری

۱. با دقت در سوره حجرات درمی یابیم که تکرار در این سوره نقش پررنگی در انسجام واژگانی دارد، به طوری که واژه «الله» با ۲۷ مرتبه تکرار و واژه «رسول» با ۵ مرتبه تکرار بیشترین بسامد را داراست و ارتباط خاصی بین آیات به وجود آورده است.
۲. از نظر تکرار معنایی نیز این سوره دارای انسجام مورد قبولی است که گروه‌های واژگانی کفر و فسوق و عصیان، صلح، عدل و قسط، ظن و تمسخر و غیبت، ناس، ذکر، انشی، شعوب و قبائل، سماوات و ارض اجزای این انسجام در این سوره هستند.
۳. از لحاظ باهم‌آیی، باهم‌آیی تضاد هم به صورت فعل و هم به صورت اسم آمده است و در مجموع ۱۳ مورد در این سوره وجود دارد.
۴. در مورد انسجام دستوری نیز با بررسی در این سوره متوجه می‌شویم ۲۹ مورد انسجام دستوری در این سوره داریم.
۵. انسجام پیوندی که به چهار نوع ارتباط اضافی، سببی، تقابلی و زمانی تقسیم شده است. ارتباط اضافی که با دو حرف واو و فاء عطف آمده است. حرف واو ۴۰ مرتبه و حرف فاء ۸ مرتبه در سوره تکرار شده است. کثرت استعمال این حروف عطف در سوره، انسجام متنی خاصی را ایجاد کرده است. این حروف عطف جمعاً ۴۸ مرتبه در سوره به کار رفته‌اند و هر حرف عطفی دو واژه یا دو عبارت و یا دو جمله را به هم متصل ساخته است که در کل سبب مرتبط ساختن ۹۶ واژه یا عبارت و یا جمله شده‌اند.

کتابنامه

- قرآن کریم
- احمدی، علیرضا و استواری، اصلان (۱۳۹۰ش): «انسجام متنی ابزاری زبان‌شناسی برای شناخت سبک‌های ادبیات فارسی»، مجله مطالعات زبانی بلاغی، شماره سوم.
- برکاو، عبدالفتاح عبدالعلیم (۱۹۹۱م): «دلاله السياق بین التراث و علم اللغة الحديث»، قاهره: دارالکتب.
- پالمر، فرانک (۱۳۷۴ش): «نگاهی تازه به معناشناسی»، کوروش صفوی، تهران: نشر نو.
- خطیب فزوینی (۲۰۰۳م): «الایضاح فی علوم البلاغه المعانی و البیان و البدیع»، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- زرکشی، محمد (۱۳۹۱ش): «البرهان فی علوم القرآن»، به کوشش محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت: دار احیاء الکتب العربیه.
- الزناد، الازهر (۲۰۰۳م): «نسیج النص (بحث فی ما یکون به المملفوظ نصا)»، مرکز الثقافی العربی: الدار البیضاء.
- صلح جو، علی (۱۳۷۷ش): «گفتمان و ترجمه»، تهران: نشر مرکز.
- طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۸۱ش): «المیزان فی تفسیر القرآن»، ترجمه موسوی همدانی، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
- عبد المجید، جلیل (۱۹۹۸م): «البدیع بین البلاغه العربیه و اللسانیات النصیه»، الهیئه المصریه العامه للکتاب.
- علاوی، العید، (۲۰۱۱م): «التماسک النحوی اشکاله و آیاته دراسه تطبیقه لنماذج من شعر محمد العید آل خلیفه»، مجله قرائات.
- فقی، صبحی ابراهیم (۲۰۰۰م): «علم اللغة النصی بین النظریه و التطبيق دراسه تطبیقه علی السور المکیه»، قاهره: دارقباة.
- فیروزآبادی، محمد (۱۳۸۳ش): «بصائر ذوی التمییز»، به کوشش محمدعلی نجار، قاهره: لجنه احیاء التراث السلامی.
- قوامی، بدریه و آذرنوا، لیدا (۱۳۹۲ش): «تحلیل انسجام و هماهنگی انسجامی در شعری کوتاه از شاملو»، فصلنامه علمی پژوهشی زبان و ادب فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنج، سال پنجم، شماره ۱۵.
- لسانی فشارکی، محمدعلی و مرادی زنجانی، حسین (۱۳۹۳ش): «سوره شناسی»، انتشارات نصایح، چاپ اول.
- لطفی‌پور ساعدی، کاظم (۱۳۸۵ش): «درآمدی به اصول و روش ترجمه»، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، چاپ هفتم.
- محمد، عزه شبل، (۲۰۰۹م): «علم لغه النص النظریه و التطبيق الثانیه»، القاهره: مکتبه الآداب.
- مهاجر، مهران و محمد نبوی (۱۳۷۶ش): «به سوی زبان‌شناسی شعر: ره یافتی نقش گرا»، تهران: نشر مرکز.
- یارمحمدی، لطف اله (۱۳۸۳ش): «گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی»، تهران: انتشارات هرمس.

bibliography

- Holy Quran
- Ahmadi, Alireza et al., Aslan (1390SH): "Textual Coherence is a linguistic tool for understanding Persian literature styles", Journal of Bolaghi Linguistic Studies, Issue 3.
- Burkawi, Abdel Fattah Abdel Alim (1991): "Dalala al-Siyag bin al-Tarth and Alam al-Lagha al-Hadith," Cairo: Dar al-Kettab.
- Palmer, Frank (1374SH): "A New Look at Semantics", Cyrus Safavi, Tehran: No Publication.
- Khatib Ghazvini (2003): "Al-Iddah fi Alam al-Balagha al-Ma'ani and al-Bayan and al-Badia," Beirut: Dar al-Katab al-Lamiyah.
- Zarkshi, Muhammad (1391SH): "Al-Barhan fi Alam al-Qur'an", by Muhammad Abolfazl Ibrahim, Beirut: Dar Ehya al-Kitab al-Arabiya.
- Al-Zanad, Al-Azhar (2003): "Nasij al-Nass (Discussion of Fi Ma-yun to Al-Malfiz Nasa)," Al-Marquz al-Thaqafi Al-Arabi: Al-Dar al-Bayda.
- Peace-Gooyo, Ali (1377SH): Discourse and Translation, Tehran: Central Publication.
- Tabatabai, Seyed Mohammad Hossein (1381SH): "Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an", translated by Mousavi Hamedani, Qom: Jamiat Modarresi Publications.
- Abdel-Magied, Jalil (1998): "Al-Badiya between al-Balagha al-Arabiya and al-Lal-saniyat al-Nasiya," Theologian al-Masriyah al-Osama Laktab.
- Allawi, Al-Ayed, (2011): "Begging al-Nahwi Fahmah and Aliyateh Dara Tiyah Lenmadhaj I Poetry by Muhammad al-'Ayed Al Khalifa," Qur'an magazine.
- Faqih, Sobhi Ibrahim (2000): "Alam al-Lagha al-Nassi bin al-Nazaria and al-Tabiq in the comparative of Ali al-Suur al-Makiyya," Cairo: Darqaba.
- Firouzabadi, Muhammad (1383SH): Basir Dhu l-Tamiz, by Mohammad Ali Najjar, Cairo: The Sludge of Revival of Al-Tarath al-Salami.
- Ghavami, Badriya and Azarnova, Lida (1392SH): "Analysis of Cohesion and Coherence in a Short Poem by Shamlu", Iranian Journal of Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Sanandaj University, 5th year, No. 15.
- Lesani Abaraki, Mohammad Ali, and Moradi Zanjani, Hossein (1393SH): "Sourehology", Nasih Publications, 1st edition.
- Lotfipour Saedi, Kazem (1385SH): "An Income to The Principles and Methods of Translation", Tehran: Academic Publication Center, 7th Edition.
- Muhammad, Izah Shabelle, (2009): "Alam laghah al-nas al-Nawtiyah and al-Tabiq al-Thaniyah," al-Qahra: Maqta al-Adab.
- Mohajer, Mehran, and Mohammad Nabavi (1376SH): "Towards The Linguistics of Poetry: A Path to Role-Oriented Founding," Tehran: Central Publication.
- Yarmohammadi, Lotfollah (1383SH): "Current and Critical Discourse," Tehran: Hermes Publications.

سال پنجم
شماره دوم
پیاپی: ۹
پاییز و زمستان
۱۴۰۰